

ni klíče z roku 2005 je o literatuře v regionu, rusistická je práce *Básník Eduard Bagrickij* z roku 1997, stejně jako kniha *Černé labutě* z roku 2006) Poslední jeho knihou, která vyšla doslova v předvečer jeho smrti, jsou *Tři kapitoly bezručovské* (Společnost Leopolda Vrly, Ostrava 2009), kam vtělil své zásadní, polemicky vyostřené názory na básníkovu osobnost.

Konferenci pořádal Ústav slavistiky FF MU a jeho Seminář a Kabinet filologicko-areálových studií a Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej Wydział Humanistyczno-Społeczny, ve spolupráci s Českou asociací slavistů, Slavistickou společností Franka Wollmana Středoevropským centrem slovanických studií a Společností Leopolda Vrly.

Úvodní slovo pronesli za pořadatelské instituce I. Pospíšil a L. Pavera. Na konferenci zazněly referáty analytického, heuristického i memoárového charakteru. Ivo Pospíšil v pří-

spěvku *K podobě literární vědy* zdůraznil personalistickou orientaci Šajtara kritika a historika literatury, Libor Pavera v referátu *Číslo Číslo. K historii jednoho časopisu* ukázal na prameny Šajtaraova přístupu a metodologie, František Všeňka ve vystoupení *Zrození bezručologa* demonstroval Šajtarovy prameny bádání o Bezručovi, básník a prozaik Jindřich Zobotá, šajtarův přítel, vzpomněl osobnosti Drahomíra Šajtara, Libor Knéžek v rozsáhlém příspěvku analyzoval některé aspekty života zvěčnělého badatele, Dagmar Bakalová poukázala na trvalé hodnoty Šajtarova díla, v referátu *Žijeme v kruhu...* a Svatoslav Böhmler hovořil na téma *Šajtar a jeho výtvarník*. Konference se zúčastnil i Šajtarův syn PhDr. Jiří Šajtar, absolvent hudební vědy na Filozofické fakultě MU, jenž ocenil úsilí organizátorů věnovat se otcovu dílu. Z malé konference bude vydán samostatný monografický svazek.

Ivo Pospíšil

PAVOL STRAUSS – PÍŠUCÍ LEKÁR

Koncom roka 2009 vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove vydalo prvé tri zväzky literárnej tvorby MUDr. Pavla Straussa pod týmito názvami: *S výhľadom do nekonečna* (1. zv.); *Hudba plaší smrť* (2. zv.); *Rekviem za neumieranie* (3. zv.). Texty do tlače a úvod pripravil profesor Július Pašteka. Čitateľ sa pomocou jeho úvah môže lepšie zorientovať v bohatom diele nevšedného autora, ktorý svojím intelektom ďaleko prevyšuje bežný priemer. P. Strauss pozornosť čitateľa upútava nielen múdrymi výrokmi o živote, ale aj vtipom či anekdotami z lekárskeho prostredia. Písal predovšetkým náboženskú esej, hoci začínal básnickou tvorbou v nemeckom jazyku. Keďže sa plánuje vydanie až 10 zväzkov, ktoré obsiahnu jeho celoživotnú tvorbu, prvé tri obsahujú iba eseje. V prvom zväzku sa nachádzajú aj rozhovory s autorom, uverejnené v tlači po roku 1989.

Vynára sa otázka, v čom spočíva jedinečnosť a originalita Straussových esejí oproti iným významným predstaviteľom tohto žánru v slovenskej literatúre (V. Mináč, A. Matuška). Tematika jeho tvorby má iné podložie a komponenty vzhľadom na pôvod, vzdelanie a zábery ako menovaní autori, ktorí vo väčšej

či menšej miere ohýbali svoju chrbtovú kosť pod vplyvom ideologického či mocenského tlaku.

Medicína, literatúra a hudba determinovali život P. Straussa, ale predovšetkým katolícka viera mu dávala zmysel. Narodil sa síce v židovskej rodine, ale 29. augusta 1942 ako 30-ročný konvertoval. Dátumy v jeho živote zohrávajú významnú úlohu – sú symbolom výnimočnosti človeka, ktorý sa stal outsiderom aj podľa kritérií veľkonemeckej ideológie, aj podľa protináboženskej demagógie marxistov. Takmer celý život bol domácim disidentom – raz prenasledovaným, inokedy odvrhnutým a ponížnym, lebo výtvarník z radu.

Narodil sa 30. augusta 1912 v Liptovskom svätom Mikuláši a zomrel 3. júna 1994 v Nitre. Poznal sa osobne s Maxom Brodom, Franzom Werfelom a mnohým ďalšími osobnosťami. Dokonale ovládal nemčinu, francúzštinu a aj maďarčinu. Bol telom i dušou Stredoeurópanom, viazal sa k strediu nielen priestorovo, ale aj časovo. Stred týždňa čiže streda bol aj dňom jeho pohrebu (8. júna 1994). Prvá kniha obsahuje aj pohrebnú reč, v ktorej odzneli i tieto slová uznania: „Náš zosnulý brat vo viere Pavol Strauss bol dobrým hospodárom

s Božími darmi. Dostal mnoho talentov a on ich rozmnožil. Dary milosti i dary prirodzené. Sám bohatý, obohacoval iných – rozhovormi a najmä knihami.“ (Ján Chryzostom kardinál Korec: Pohrebná rozlúčka s MUDr. Pavlom Straussom. I. zv., s. 17).

Zostali teda knihy, ale aj z nich sa ozýva jeho láskavý hlas a prihovára sa čitateľovi. Nehovorí nikde o „zabranom živote“ ako komunistický básnik L. Novomeský. Napriek tomu P. Strauss nereprezentuje lacný optimizmus – denno-denne musel zápasit' o prežitie v zmysle duchovnej samostatnosti a nezávislosti tvorcu a mysliteľa, spisovateľa a lekára. Koľko bezvýznamných persón sa pohybovalo okolo neho a kádrovalo ho, alebo sa usilovalo degradovať jeho nevšedný talent! Talent, ktorý sa rozvíjal v troch rovinách a bol podfarbený, vycibrený transcendentálnymi rozmermi a výšinami.

Hudba patrila k životnej náplni P. Straussa, čo je šťastie pochopiteľné po zvážení rodinného zázemia, v ktorom vyrastal. „V matkinej rodine bolo veľa muzikantov, dve speváčky, čelista, rodák z Detvy, sama matka bola dobrá klaviristka.“ (S výhľadom do nekonečna, s. 322). Jeho eseje siahali na zážitky získané počúvaním alebo hraním hudobných majstrov; akými boli J. Brahms, T. Billroth, R. Wagner, F. Liszt. Ešte podnetnejšie sú jeho úvahy o spojení hudby a medicíny, hoci – ako sám tvrdí – ide o dotyky a vzájomné pospájanie zdanlivo nesúvisiacich svetov. Hudba podľa neho má pre lekára osobitnú funkciu. Keď je umorený prácou, otvára mu nádherný svet vnútornej krásy a nových výhľadov.

P. Strauss budoval svoj vnútorný život na princípoch náboženskej viery, ale hudba vôbec tomu neprotirečila. Ako sám na viacerých miestach tvrdí, mystický stav umelca, poetické vzrušenie sa stali východiskovou tézou viacerých umeleckých smerov. Hudba ľudí zblížuje, vytvára citovú jednotu, stmeluje ich do priateľského zväzku. Spája sa s tým aj vedomé odmietnutie konzumného davu, ale aj prijatie utrpenia a bolesti.

Hudba sa vypína v tvorbe P. Straussa k samým vrcholom jestvovania a nadobúda ontologickú podobu. Je prejavom božských cností, najmä lásky k človeku – aspoň tak to vyznieva z vyznania autora. Hudba je podľa neho všetkým prístupná reč, ktorá má veľkú silu zblížovania.

Cez medicínu sa otvárali autorovi priestory pre zmapovanie filozofie života a smrti, prechodu z jedného stavu do iného. Ale najzaujímavejšie sú tie pasáže, ktoré pojednávajú o lekároch-umelcoch. Aj sám sa pokladal za píšuceho lekár. Možno ako lekár sa stal autorom neustále pertraktujúcim otázku smrti. Život lekára si predstavuje ako službu a základom služby je láska k blížnemu. I v tom je kresťanský princíp, dokonca ten najvyšší. Keď analyzuje povinnosti chirurga, nezabudne pripomenúť nádej. Láska, nádej, viera! Aj smrť či skôr blízkosť smrti dokáže opísať v mnohých variáciách a obmenách. Stačí si spomenúť na opis smrti A. P. Čechova.

Načiera totiž hlboko do tajov medicíny a z hľadiska svojho subjektu analyzuje tvorbu i život spisovateľov, pochádzajúcich spomedzi lekárov. Bolo ich veľa, veď medicína a jej predstavitelia sa najviac vedia priblížiť k ľudskej duši, najviac prenikajú do vnútra človeka.

Kresťanský zmysel pre život sa zračí aj zo Straussovho postoja k pacientom: vždy je láskavý, ľudský, chápací. Aj v humore. Aj keď ide o smrť, resp. blízkosť smrti, dokáže dať návod na prijatie tohto stavu prirodzeným pokojom, ba aj humorom – nevtieravým, dobromyselným, upokojujúcim. P. Strauss bol aj v medicíne osobnosťou, ktorá akoby bola riadená „zhora“ Božími zákonmi. Pomáhal bez toho, aby vyžadoval uznanie či protihodnotu; pomáhal, aby liečil telo i dušu.

Za svojho 82 rokov trvajúceho života liečil a vyliečil veľa pacientov a zanechal po sebe vzácne knihy, ktoré majú svoj filozofický rozmer. Čo napísal, pretrváva v slovenskej literatúre. O tom svedčí aj úsilie znovu sprístupniť jeho tvorbu čitateľskej verejnosti.

Tibor Žilka